



BALKANLAR'DAKİ NATO VARLIĞININ BÖLGESEL BARIŞ VE GÜVENLİĞE ETKİSİ

Osman ŞAŞKIN*
Ali Samir MERDAN**

ÖZ

Çalışmada, Balkanlar'daki etnik milliyetçilik ile Rus etkisi ve NATO'nun Balkanlar'daki barış proseslerine olan katkısının derecesi sorgulanarak bölgedeki NATO varlığının bölgesel barış ve güvenliğe etkisi analiz edilmektedir. Çalışmada makale, kitap, dergi ve internet kaynakları kullanılarak Balkanlar'ın ve özellikle Batı Balkanlar'ın hem AB'ye tam üyelik hem de NATO'yla bütünleşme süreci, bölgenin başta etnik olmak üzere politik ve ekonomik dinamikleri ile NATO'nun Sırbistan-Kosova krizi örneğinde olduğu gibi etnik sorunlara karşı mücadelesi incelenmektedir. Ayrıca bölgedeki etnik milliyetçilik ile Rus etkisi ve bunun, güvenlik ortamının değişmesiyle birlikte ne anlam ifade ettiği değerlendirilmekte hem politik hem de etnik anlaşmazlıkların bir örneği olan Sırbistan-Kosova krizi üzerinden bir araştırma yapılarak NATO'nun bu procesteki rolü analiz edilmektedir. Çalışmada kapsamlı literatür taraması yapılarak NATO'nun sadece askerî bir ittifak olmadığı, Balkanlar'daki anlaşmazlıkların çözümünde istikrar sağlayıcı ve güvenlik artırıcı bir aktör olduğu, bölgedeki çözüm proseslerinde NATO'nun artan bir şekilde hem etkili hem de önemli bir rol oynadığı ve Batı Balkanlar başta olmak üzere Balkanlar'daki güvenlik ve istikrarın NATO'nun önderliği ve katkıları olmaksızın tam anlamıyla sağlanamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, NATO, Sırbistan-Kosova krizi, barış, güvenlik.

THE IMPACT OF NATO PRESENCE IN THE BALKANS ON REGIONAL PEACE AND SECURITY

ABSTRACT

In the study, ethnic nationalism in the Balkans, the Russian influence and the degree of NATO's contribution to peace processes in the Balkans are scrutinized and the impact of NATO's presence on regional peace and stability is analyzed. By using articles, books, journals and internet sources, the process of the Balkans' and especially the Western Balkans' full membership to the EU and integration with NATO, the Political, economic, ethnic dynamics of the region, and NATO's struggle against ethnic issues as in the case of Serbia-Kosovo crisis are examined. In addition, ethnic nationalism, Russian influence in the region, as a result of change in the security environment is evaluated, and the role of NATO in the Serbia-Kosovo crisis as an example of both political and ethnic conflict, is analyzed. By doing a detailed literature review in the study, it is concluded that NATO is not just a military alliance, but a stabilizing and security-enhancing actor in resolving conflicts in the Balkans, and that NATO increasingly plays an effective and important role in regional resolution processes, and that security and stability in the Balkans and especially in the Western Balkans cannot be fully achieved without NATO's leadership and contributions.

Keywords: Balkans, NATO, Serbia-Kosovo crisis, peace, security.

Giriş

Balkanlar, dinî, politik ve etnik çeşitliliğiyle bilinen bir bölgedir. Bu bölge, anlaşmazlıkların, çekişmelerin ve güvenlik ortamının bir merkezi olmuştur. Balkanlar'daki bu karışıklık, bölge ülkelerinin hem Avrupa Birliği'yle (AB) üyelik sürecinde hem de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüyle (North Atlantic Treaty Organization-NATO) bütünleşmesinde önemli zorluklar yaratmıştır. Bu çalışma, başta Batı

Gönderilme Tarihi: 14.01.2025

Kabul Tarihi: 25.03.2025

* Dr., Serbest Araştırmacı, ANKARA; ORCID: 0000-0002-1376-9068, E-posta: osman_saskn@outlook.com

** Dr. Öğr. Ü., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ÇANKIRI; ORCID: 0000-0002-0699-0549, E-posta: samirmardanov@karatekin.edu.tr

Balkanlar olmak üzere Balkanlar'daki etnik milliyetçiliğin, Rus etkisinin ve NATO'nun barış prosesindeki rolünün araştırılması üzerine odaklanmıştır. Bu mevzular, Balkanlar'ın hem geçmişinde hem de geleceğinin şekillendirilmesinde sınırlayıcı olmuştur. Etnik milliyetçilik, Balkanlar'daki ve özellikle Batı Balkanlar'daki anlaşmazlıkların temelinde yer alırken bölgedeki Rus etkisi, bölgenin siyasal tablosunda önemli bir rol oynamıştır. Diğer taraftan NATO'nun barış prosesindeki etkinliği, bölgedeki barış ve istikrarın sağlanmasında ve bölgenin hem AB'ye tam üyelik hem de NATO'yla bütünleşme sürecinde önemli bir etken olmuştur.

Karışık olan bu bölgede hem NATO'nun varlığını hem de bölgesel barış ve güvenliğe etkisini anlamak için bölgedeki dinamiklerin iyi analiz edilmesi önemlidir. Bu çalışma, bölgedeki bu dinamikleri derinlemesine analiz ederek NATO varlığının ve Sırbistan-Kosova krizi örneği üzerinden barış ve güvenliğe katkısının ölçülmesine yardımcı olmayı hedeflemiştir.

Çalışmada, Sırp milliyetçiliğiyle bölgedeki Rus etkisi göz önünde bulundurularak NATO'nun dönüşümünden sonra gerçekleşen Balkanlar genişlemesi, Sırbistan-Kosova krizine yönelik katkısı ve genel olarak NATO'nun bölgedeki barış prosesindeki önemi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ana sorusu şudur: " Sırp milliyetçiliğiyle Sırbistan üzerindeki Rus etkisi göz önünde bulundurularak NATO'nun Batı Balkanlar başta olmak üzere Balkanlar'daki barış prosesine olan katkısı ne derecede etkindir?"

Bu soruya cevap ararken Batı Balkanlar başta olmak üzere Balkanlar'ın karışık olan hem politik hem de güvenlik görünümünü daha iyi çözme fırsatına da ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu sorunun cevabına ulaşmak, NATO'nun Balkanlar'daki varlığının ve barış prosesindeki rolünün ve etkinliğinin daha iyi değerlendirilmesine de destek olacaktır.

Çalışmada öne çıkarılmaya çalışılan bu etkenler, bölgenin politik, ekonomik ve güvenlik durumunu saptayan ana unsurlar olmasının yanında aynı zamanda Balkanlar'ın, özellikle de Batı Balkanlar'ın hem AB'ye tam üyelik hem de NATO'yla bütünleşme sürecindeki farklı engellerdir. Ayrıca bölgedeki NATO varlığı ve barış sürecine katkısı, NATO'nun genişleyen stratejik hedefleri ve Balkanlar'ın, özellikle de Batı Balkanlar'ın NATO ile ilişkilerinin daha iyi anlaşılması için de son derece kritik önem taşımaktadır. Bu durumun da NATO'nun güvenlik boyutundaki hem politikalarını hem de stratejilerini şekillendirmeye yardımcı olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bölgedeki etnik milliyetçilikle Rus etkisi, uluslararası ilişkilerdeki dengelerin ve küresel güç rekabetinin daha geniş bir boyuttan değerlendirilmesi için de önemlidir. Bu nedenle çalışma, Balkanlar'da ve özellikle de Batı Balkanlar'da etnik milliyetçilik, Rus etkisi ve NATO'nun bölgedeki varlığıyla barış prosesindeki rolü üzerinde ayrıntılı bir çerçeve sunarak NATO'nun bölgedeki politikalarının ve stratejilerinin anlaşılmasına ve geliştirilmesine yardımcı olabilmektedir.

Çalışma, giriş ve sonucun dışında üç başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta, NATO'nun dönüşümü incelenecektir. Bu çerçevede Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni tehditlere karşı NATO'nun kendisini dönüştürerek yeni güvenlik stratejileri belirlemesi ele alınacaktır. İkinci başlıkta, NATO'nun Balkanlar'a genişlemesi incelenecektir. Özellikle Slovenya, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Hırvatistan ve Kuzey Makedonya'nın NATO üyeliği, bölgede barış ve istikrarın sağlanması için önemli bir güç olmasının yanında bölgesel sorun ve sıkıntıların çözümü için de önemli bir araç olarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Üçüncü başlıktaysa Kosova ile Sırbistan arasında çıkan anlaşmazlıklarda NATO'nun bu anlaşmazlıkların çözümünde ve genel olarak da bölgede barış, güvenlik ve istikrarın sağlanmasında ne ölçüde etkili olabileceği ortaya konulacaktır.

NATO'nun Dönüşümü

II. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla uluslararası sistemde iki kutuplu bir yapı oluşmaya başladı. Uluslararası literatürde Soğuk Savaş olarak adlandırılan bu dönemde Avrupa ideolojik ve politik bağlamda Doğu ve Batı olarak ikiye ayrıldı. Söz konusu bu bölünmeyle Doğu Avrupa Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) etkisi altına girmiş oldu. Bu kapsamda SSCB'nin Doğu Avrupa'daki etkinliğinin daha geniş alanlara yayılmasını önlemek için 12 devlet bir araya gelerek 1949'da NATO'yu kurdu. NATO'nun temel görevi de üye devletler için her türlü saldırıya karşı kolektif savunmayı sağlamak, demokrasinin gelişmesi ve ekonominin büyümesi için gerekli olan güvenli ortamı oluşturmaktı (NATO 1949). Nitekim Soğuk Savaş'ın son bulmasına kadar ittifakın temel savunma stratejisi, hem Batı Avrupa'nın hem de bölgenin güvenliğini sağlamak ve hem SSCB'nin hem de onun NATO'ya karşı kurmuş olduğu Varşova Paktının tehdidinden korumaktı. Bu kapsamda NATO'nun bölge güvenliğini sağlamak için oluşturduğu savunma stratejisi konvansiyonel ve nükleer olmak üzere iki boyuta dayanmaktaydı (Karaosmanoğlu, 2014, s. 9).

Soğuk Savaş'ın son bulması ve komünizm tehdidinin ortadan kalkmasıyla NATO'nun sistem içerisindeki varlığı ve yeni rolünün ne olacağı gibi belirsizlikler ortaya çıkmaya başladı. Soğuk Savaş döneminde komünizm tehdidinin varlığı Avrupa ülkeleriyle ABD'nin hem siyasi hem de askerî olarak yakınlaşmasına yol açmaktaydı. Ancak ortak tehdit ortadan kalkınca Batı Bloku ittifakı üyeleri yaşanan değişimle beraber dış politikalarını revize etmeye başladı (Tokatlı, 2022, s. 66-67). Buradan hareketle Soğuk Savaş sona erince NATO'nun da tıpkı Varşova Paktı gibi dağılacağı düşünülmeye başlandı. Ancak düşünülenin aksine NATO dağılmadı, bunun birçok sebebi olsa da asıl sebebi örgüte üye devletlerin hiçbiri ondan ayrılmak istemedi. Her ne kadar üyeler arasında farklı konularda tartışmalar yaşansa da NATO'ya olan bağlılıkları devam etti. Nitekim üye devletler ittifaktan ayrılıp kendi politikalarını oluşturmak yerine onun varlığına değer vermeye, ittifakı danışma ve iş birliği için bir avantaj olarak görmeye devam ettiler (Minuto-Rizzo, 2007, s. 3; Oğuzlu, 2021, s. 5).

Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla birlikte güvenlik kavramı daha geniş ölçekte ele alınmaya başladı. Bu bağlamda politik, ekonomik, sosyal ve insani alanları içerecek şekilde tanımlanmaya başladı. Güvenlik alanında meydana gelen bu dönüşüm NATO'nun varlığını devam ettirmesi için büyük bir önem arz etmekteydi. Bu dönüşümle birlikte ittifak bir yandan savunma görevini üstlenirken diğer yandan oluşan yeni koşullara uyum sağlamak için politikalar üretme çabası içerisine girmiş oldu. Bu durum beraberinde NATO'nun Avrupa'da daimî barışın sağlanması ve yeni politik hedeflere doğru yönelmesine yol açtı (Adanmış, 2018, s. 98).

Ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışları ve tehditler bağlamında NATO'nun geliştireceği yeni stratejik ilkeleri Temmuz 1990'da Londra'da yapılan zirvede ele alındı ve bu zirveden yaklaşık bir yıl sonra Kasım 1991'de Roma Zirvesi'nde yürürlüğe girmiş oldu. Söz konusu zirvede merkeze yönelik büyük bir tehdidin olmadığı, bunun yerine politik, ekonomik, sosyal istikrarsızlıklar, milliyetçi ve etnik çatışmalarla kitle imha silahlarının yayılması gibi konuların güvenliği tehdit edici yeni unsurlar olduğu açıkça ifade edildi. Söz konusu iki zirvede ortaya çıkan yeni durumla birlikte NATO, savunma görevine ek olarak uluslararası alanda krizleri yönetme ve barışı koruma gibi yeni görevler üstlendi ki bu kapsamda Bosna Hersek ve Kosova'da ortaya çıkan etnik kökenli çatışmalara müdahalede bulundu (Purtaş, 2005, s. 10).

Özetle, Soğuk Savaş'ın ardından Batı Blokuna yönelik SSCB tehdidinin ortadan kalkmasıyla varlığı sorgulanmaya başlayan NATO, ortaya çıkan yeni tehditlere karşılık kendisini dönüştürerek yeni güvenlik stratejileri geliştirmeyi başarmıştır. Bu bağlamda Orta ve Doğu Avrupa'nın eski düşman ülkelerinin demokratikleşmesine, pazar ekonomisinin genişlemesine ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunarak varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Bunun yanında ittifak Washington Antlaşması ile belirlenen sınırların dışına çıkarak Balkanlar'da askerî müdahalelerde bulunmuştur. Bu durum, yeni güvenlik tehditlerinin varlığını ve bunların çözümünde NATO'nun gerekliliğini uluslararası aktörlere bir kez daha göstermiştir (Cantalapiedra vd. 2010, s. 136).

NATO'nun Balkanlar Genişlemesi

İki kutuplu sistemin sona ermesinden itibaren genel olarak Balkan coğrafyası, özel olarak eski Yugoslavya ülkeleri Batı tarafından ciddi anlamda bir jeopolitik baskı altında tutulmaktadır. Balkan Yarımadası'nın jeopolitik baskı altında tutulmasının temel sebebi, Yarımada'nın, dar bir coğrafi anlamda batı-doğu eksenini boyunca Adriyatik ve Karadeniz sularıyla, daha geniş anlamda ise kuzeybatı-güneydoğu eksenini boyunca Orta Avrupa ve Orta Doğu kıtasal alanı arasında bir temas bölgesinde yer almasıdır. Bu bağlamda NATO'nun Balkanlar üzerindeki etkinliği; Kafkasya-Karadeniz yönündeki, yani Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan üzerindeki Rus nüfuzunu sınırlamakla birlikte eski Yugoslavya ülkelerinde yaşanan Sırp milliyetçiliği üzerinden genişleyen Rus etkisinin kırılması ve Orta Doğu'daki faaliyetlerin planlanarak kesintisiz gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir (Arlyapova vd. 2022, s. 210-211).

Soğuk Savaş'ın ardından NATO'nun doğası değişerek yeni bir alana dönüştü. NATO için artık önemli olan, iki kutuplu sistemdeki askerî ittifakların çatışması değil ittifak üyeleriyle birlikte ittifak için önemli olan ulusların, devletlerin ve hatta bölgelerin güvenliğinin sağlanması ve savunmasıydı. Bu perspektiften bakıldığında NATO ortak değerleri savunan ve koruyan bir araca dönüşmüştür. Bu bağlamda görev ve sorumluluklarında değişimler olan ittifak, aynı zamanda genişleme de göstermiştir (Logothetti, 2020, s. 71). Bu minvalde Balkanlar'da meydana gelen gelişmeler, özellikle Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümünü ve güvenliğini ciddi anlamda etkilediğinden bölge, ittifak için özel bir ilgi alanı hâlini almıştır. Dolayısıyla NATO sadece bölgede barış ve güvenliği sağlamakla kalmayıp burada bulunan devletlerin Avrupa-Atlantik bölgesinin birer parçası olmaları için de aktif rol üstlenmiştir. Nitekim bu durum bölgede yer alan birçok devletin ittifaka başarılı bir şekilde katılması için çalışmalar başlatmasına yol açmıştır (Student Summit 2019).

İttifak 2006'daki Riga Zirvesi'nde bütün Batı Balkan devletlerinin Barış İçin Ortaklık (BİO) Programına katılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda NATO, Batı Balkan ülkelerinin demokratikleşme, krizlerin çözülmesi ve krizler sonrası yeniden yapılanma gibi süreçlerine destekte bulunmuştur. İttifakın genişleme politikası Balkan bölgesinin istikrar ve güvenliğinde önemli rol oynamış ve bugün de devam eden krizlerin daha büyük çatışmalara dönüşmeden önlenmesinde etkili olmaya devam etmiştir (Grimm, 2007, s. 1). Buradan hareketle NATO'nun Balkanlar'daki rolünü iki aşamada ele almak mümkündür. Bunların ilki, eski Yugoslavya bölgesinde barışı sağlama ve barışı korumadır. NATO'nun angajmanının bu ilk aşaması, ayrıntılı askerî operasyonlar gerçekleştirilmesi ve sonrasında da barışı sağlama ve barışı koruma ile karakterize edilmektedir. Diğer aşama ise NATO'nun hem içinde hem de dışında onun reform politikalarına katılımdır. Burada NATO'nun dışından kasıt, Barış İçin Ortaklık (BİO) gibi angajmanlar vasıtasıyla ittifak ile ilişkileri yürütmektir (Logothetti, 2020, s. 72).

İttifakın 2004'teki genişleme dalgasından itibaren 2023'e kadar olan sürece bakıldığında sürekli olarak genişlediği tek bölgenin Balkanlar olduğu görülmektedir. 2004'teki genişleme dalgasında yedi üyenin üçü, yani Bulgaristan, Romanya ve Slovenya Balkan ülkelerindedir. Bu genişleme dalgası, Balkanlar açısından son olmamış, daha sonraki dönemlerde de küçük dahi olsa genişlemeler yaşanmıştır. Bu kapsamda Arnavutluk ve Hırvatistan 2009'da, Karadağ 2017'de ve Kuzey Makedonya 2020'de NATO'ya üye olmayı başaran ülkelerden olmuştur (Ponomareva vd. 2021, s. 118). Batı Balkan ülkelerinden geriye kalan Sırbistan ve Bosna Hersek ise BİO Programı içerisinde yer almaktadır. Bunların yanı sıra Kosova da ittifaka üye olmak için çalışmaktadır. Söz konusu ülkelerin geçmişten gelen ve hâlâ çözüme kavuşmamış Sırp milliyetçiliğinden kaynaklanan sorunları devam etmektedir. Bölgede güvenliğin sağlanması ve mevcut sorunların çözülmesi ancak Batı Balkan ülkelerinin birbirleri arasında oluşturacağı güvenlik topluluğunun inşasıyla mümkün olacaktır. Batı Balkan ülkeleri arasında Sırp milliyetçiliğinden kaynaklanan sorunların çözülmesi, güvenlik ortamının oluşması için NATO ve AB üyeliği önemli birer adımdır (Beqa, 2022, s. 9).

Batı Balkan ülkelerinin iç kamuoyunun NATO üyeliğine bakışları ittifakın Yugoslavya'da yaşanan çatışmalara müdahalede bulunması üzerinden değerlendirilebilir. Bu çerçeveden ele alındığında Sırbistan'ın hem NATO üyeliğine hem de ittifakın Balkan coğrafyasında genişlemesine karşı olduğu görülmektedir. Öte yandan NATO'nun Bosna Hersek ve Kosova'ya müdahaleleri, söz konusu devletlerin NATO üyeliğine ilgi duymasına zemin hazırlamıştır (Žornaczuk, 2012, s. 762).

Batı Balkan devletlerinin ittifaka üyelikleri NATO içerisinde, özellikle de bölgede istikrar ve normalleşmenin sağlanmasında önemli bir güç olduğu gibi bölgesel sorun ve sıkıntıların çözümü için de önemli bir araçtır. Zira NATO üyeliği, demokratik standartların hayata geçirilmesinde etkili olabileceği gibi sorunlu diplomatik ilişkiler geçmişisi olan ülkelerin ittifak vasıtasıyla ilişkilerinin düzelmesine katkı sağlayabilir ve buna bağlı olarak da bölgenin güvenlik ve istikrarına katkıda bulunabilir (Rekawek, 2013, s. 2). Bu bağlamda Kosova ve Bosna Hersek'in olası NATO üyeliği bu ülkelerde Sırp milliyetçiliğinden kaynaklanan ve devam eden anlaşmazlıkların dizginlenmesinde etkili olacaktır. Aynı zamanda Rusya Federasyonu'yla yakın ilişkiler içinde olan Sırbistan'ın bölgedeki sorunlara müdahil olmasının ve böylece Sırp milliyetçiliği üzerinden bölgede genişleyen Rus etkisinin de önüne geçecektir. Diğer bir deyişle, söz konusu bu iki ülkenin yanı sıra bölgenin bir bütün olarak ittifakın içinde yer alması güvenlik ve barışın sağlanması açısından büyük bir önem arz etmektedir (Seroka, 2012, s. 502).

Kosova-Sırbistan Krizi ve NATO

NATO, Kosova'da yaşanan insani felaketi durdurmak ve bölgede istikrarı yeniden sağlamak için 24 Mart 1999 tarihinde yaklaşık 78 gün sürecek bir hava harekâtı başlattı ki bu harekât aynı zamanda ittifakın Kosova ile Sırbistan arasındaki krize müdahil olmasının da başlangıcı sayılabilir (Arun, 2014, s. 538). Gerçekleştirilen müdahaleden sonra BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı Kararında yer alan yasal çerçeve kapsamında ve NATO önderliğinde başta Kosova olmak üzere bölgede barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla çok uluslu bir barış gücü olan Kosova Gücü (Kosovo Force-KFOR) kuruldu (European Parliament 2023).

Kosova'ya ilk KFOR birlikleri 12 Haziran 1999 tarihinde giriş yaptı. Bu ilk birlikler, toplamda 50.000 kişilik personelden oluşmaktaydı. Söz konusu birlikler, NATO üyesi 19 ülkeyle ittifak üyesi olmayan 20 ülkenin personelinden oluşmaktaydı. Her ne kadar NATO dışından ülkelerin katkısı olsa da bunların komutası KFOR'daydı. İlk oluşturulduğunda NATO üyesi olan ve olmayan ülkelerden yaklaşık 50.000 askerden oluşan gücün müdahalesinden sonra zamanla Kosova'da kısmen de olsa durumun düzelmeye başlamasıyla söz konusu gücü oluşturan asker sayısı yavaş yavaş azaltılmaya başlandı. KFOR'un temel görevleri; taraflar arasında yaşanması muhtemel krizleri önlemek, bölgede güvenliği sağlamak, Kosova Kurtuluş Ordusunun silahsızlanmasını ve üyelerinin topluma kazandırılmasını sağlamak, insani yardım girişimlerini desteklemektir. Bunun yanında çatışma sonucu yerinden edilenlerin güvenli bir şekilde dönmelerini sağlamak ve dinî mekânlar ile etnik azınlıkları koruyarak güvence altına almak için gerekli tedbirleri aldı. Ayrıca politik, ekonomik ve toplumsal olarak düzenin sağlanması ve güvenlik ortamının oluşması için çalışmalar başlattı (Osmani, 2014, s. 350-351; Oğuz, 2016, s. 107-108).

Kosova ile Sırbistan arasında çıkan son anlaşmazlıkların; Kosova'nın kuzeyinde yaşayan yaklaşık 50.000 etnik Sırp'ın Sırp yetkililer tarafından verilen araç plakalarıyla belgelerini kullanması ve Kosova hükûmetini reddediyor olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Temmuz 2022'de Kosova hükûmeti Kosova'da yaşayan Sırp'ları da yakından ilgilendiren bir yasayı yürürlüğe koyma kararı aldı. Bu yasaya göre Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırp'lar da dâhil ülkedeki herkese bir kimlik belgesine sahip olma zorunluluğu getirildi. Bu yasayla getirilen zorunluluk, Sırp kimliğinin ve araç plakalarının Kosova içerisinde geçerliliğini de sonlandırmaktaydı. Sırp'lar alınan bu kararı kabul etmeyerek protestolara başladı ve barikatlar kurdu. Gerilimin giderek arttığını gören Kosova hükûmeti aldığı kararı bir ay ertelemek zorunda kaldı. Bu bir aylık süreçte başta AB olmak üzere uluslararası toplum iki

taraf arasında diyalogla çözüm yolları aramaya başladı. Her ne kadar kısmi bir çatışmazlık sağlanmış olsa bile Sırbistan ile Kosova arasındaki kriz tam anlamıyla çözülemedi (Öztürk, 2023).

Kasım 2022'ye gelindiğinde Kosovalı Sırp lar ülkede bulunan tüm merkezî ve yerel kurumlar- dan çekildiğini açıkladı. Kosova'da yaşanan gelişmelerin ardından ülkenin kuzeyindeki dört beledi- yede Nisan 2023'te yerel seçim yapılmasına karar verildi ancak Sırp lar bu seçime katılmayarak boy- kot etti. Yapılan seçimlerden sonra da bölgede gerginlik azalmadı. Özellikle yeni seçilen belediye baş- kanlarının Sırp protestocular tarafından belediye binalarına girişlerinin engellenmeye çalışılması çatışmaları yeniden tırmandırdı (Öztürk, 2023).

Taraflar arasında çıkan krizle ilgili açıklama yapan KFOR yetkilileri bölgede istikrar ve güven- liğin tehlikeye düşmesi durumunda yetkileri dâhilinde krize müdahale etmeye hazır olduklarını açıkça ifade ettiler. Nitekim Sırp protestocuların sınırda kurduğu barikatların kaldırılması esnasında KFOR güçleri de bölgede denetimde bulundu (France24 2022). Krizin daha fazla tırmanmaması için bölgede güvenliği sağlamaya çalışan KFOR güçleriyle Sırp lar arasında yaşanan gerilimden dolayı 30'a yakın KFOR askerinin yaralandığı açıklandı. Bunun üzerine KFOR komutanı "Her iki taraf da olanların tüm sorumluluğunu üstlenmeli ve yanlış anlatıların arkasına saklanmak yerine daha fazla gerilimin yaşanmasını önlemelidir." şeklinde açıklamada bulundu (Simicevic, 2023).

KFOR komutanı Tümgeneral Angelo Michele Ristuccia, Sırbistan ve Kosova'yı kışkırtıcı söylem ve ters etki yapacak eylemlerden kaçınmaya, Kosova ve bölgede kalıcı güvenliğin sağlanması için her iki tarafında yardımcı olmaya çağırırdı. Ristuccia, AB tarafından başlatılan diyalogu desteklediklerini ve taraf- ların tekrar masaya oturup müzakere etmemesi durumunda mevcut durumun gelecekte daha da kırıl- gan bir hâl alacağını ifade etti. Taraflar arasında yaşanan krizden sonra NATO, KFOR'u yaklaşık 200 İn- giliz askeriyile güçlendirdi ve ihtiyaç hâlinde Romanya ve diğer müttefiklerden de destek isteneceğini açıkladı (Bajrami vd. 2023).

NATO tarafından kurulup bölgeye konuşlandırılmış olan KFOR'un, her ne kadar zaman za- man eleştirilse de son dönemde Kosova'daki durumu önemli ölçüde iyileştirdiği görülmektedir. Uk- rayna'da devam eden savaş nedeniyle Avrupa'daki güvenlik ortamı kötüleşirken hem NATO hem de AB Batı Balkanlar'da barışı korumaya yönelik kararlılıklarını bir kez daha gözden geçirmektedir. Bu bağ- lamda bölgenin istikrarsızlaşmasını ve Balkan coğrafyasının ötesine yayılma potansiyeline sahip bir çatışmanın patlak vermesini engellemek için KFOR'un varlığı hayati önem taşımaya devam etmek- tedir. Bu çerçevede KFOR, sahada devriye gezmek suretiyle barışın korunmasına, istikrarın sağlanma- sına ve Sırp milliyetçiliğinden kaynaklı gruplar arasındaki şiddetin caydırılmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak kaydedilen ilerlemelere rağmen Kosova hâlâ derin bir şekilde bölünmüş durumdadır ki Sırp ve Ar- navutlardan oluşan milliyetçi iki etnik grup arasında yaşanması muhtemel şiddet, gerçek bir olasılık olarak varlığını sürdürmektedir (Bernadó, 2023).

Sonuç

Çalışma, Balkanlar'daki NATO varlığının bölgesel barış ve güvenliğe etkisini incelemektedir. Özellikle de Balkanlar'daki etnik milliyetçilikle Rus etkisi ve NATO'nun Balkanlar'daki barış prosesine olan katkısının ölçümünü sorgulamaktadır. Bu minvalde çalışmada, Sırp milliyetçiliğiyle Sırbistan üzerin- deki Rus etkisi göz önünde bulundurularak NATO'nun dönüşümünden sonra gerçekleşen Balkanlar genişlemesi, Sırbistan-Kosova krizine yönelik katkısı ve genel olarak NATO'nun bölgedeki barış ve güven- liğe etkisi ele alınmıştır.

NATO'nun Balkanlar'a olan katkısı ve genel olarak da etkinliği, bölgedeki barış proseslerinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Sırbistan-Kosova krizine karşı mücadelede ve Balkan ülkelerinin hem AB'ye tam üyelik hem de NATO'yla bütünleşme sürecinde bu aktörün önemi büyüktür. Buradan hareketle NATO'nun Balkanlar'da askerî varlığıyla bulunmasının yanında bölgede politik ve ekono- mik istikrar sağlanmasına katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada NATO'nun Sırbistan-Kosova krizinde oynadığı arabuluculuk rolü, NATO'nun Balkanlar'daki ve özellikle de Batı Balkanlar'daki güvenlik boyutlu girişimlerinde ne kadar önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Bunun gibi örnekler, NATO'nun sadece askerî boyutlu bir aktör olmadığını, aynı zamanda bölge için istikrar sağlayıcı ve güvenlik artırıcı bir aktör olduğunu da öne çıkarmıştır.

Bölgedeki mevcut ve potansiyel krizlerin çözümünde başta Sırp milliyetçiliği olmak üzere etnik boyutlu milliyetçilikten kaynaklanan sorunların aşılması için NATO'nun önderliği ve rolü ciddi önem taşımıştır. Bu durumun, özeldde Batı Balkanlar'ın hem AB'ye tam üyelik sürecine hem de NATO'yla bütünleşmesine ve genelde ise bölgenin güvenlik ve istikrarına ciddi katkıda bulunacağını da göstermiştir.

Çalışmada, NATO'nun Sırbistan-Kosova krizinde üstlendiği görevi daha da ilerletebilmek için Balkanlar'daki dinamikleri ve etnik kökene dayalı milliyetçilik sorununu kavramada önemli bir araç sağlamaya çalışılmıştır. Ayrıca Sırbistan'daki Rus etkisinin Sırp milliyetçiliğinin artışında ne kadar etkili olduğu da ortaya çıkarılmıştır. Özellikle Sırbistan'daki Rus etkisinin, NATO'nun Balkanlar'daki hem mevcut hem de gelecekteki rolünü etkileyecek önemli bir unsur olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum, başta Batı Balkanlar olmak üzere Balkanlar'ın hem AB'ye tam üyelik sürecine hem de NATO'yla bütünleşmesine olan ihtiyacı öne çıkarmıştır. Çalışmada bu tür bir bütünleşmenin, başta çatışmalar ve gerilimler olmak üzere Balkanlar'daki potansiyel sorunların çözümünde etkili olduğu, en azından bölgedeki mevcut krizleri çözmek adına gerekli olan politik, ekonomik ve güvenlik boyutlu çözümleri sağlayabildiği argümanları sürülmüştür. Öte yandan çalışmada, başta Sırp milliyetçiliği olmak üzere Batı Balkanlar'daki etnik kökene dayalı milliyetçiliğin olumsuz etkilerini azaltmanın ve daha geniş kapsamlı demokratik bir toplum oluşturmanın, bölgede kalıcı bir barışın, güvenliğin ve istikrarın kilidi olduğu neticesine varılmıştır. NATO'nun bu dönemde üstlendiği görev, krizlerin çözümünde farklı etnik gruplar arasında iş birliğine yönelimde kritik önem sağlamıştır.

Sonuçta çalışmada, Batı Balkanlar'daki etnik milliyetçilikle Rus etkisi göz önünde bulundurularak NATO'nun bölgedeki barış süreçlerine katkısının ve gelecekteki güvenlik ve istikrar çabalarına muhtemel etkisinin önemli bir analizi sunulmuştur. Çalışma, bölgedeki NATO varlığının bölgesel barış ve güvenliğe etkisini incelerken aynı zamanda bölgedeki çözüm proseslerinin yürütülmesinde NATO'nun etkili bir rol oynadığını da ortaya koymuştur. Bu durum, Batı Balkanlar başta olmak üzere Balkanlar'daki güvenlik ve istikrarın NATO'nun hem önderliği hem de katkıları olmadan tam anlamıyla sağlanamayacağı açık bir şekilde vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- ADANMIŞ, Z. (2018). "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenlik Yaklaşımında Yaşanan Dönüşüm". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. VI/1: 91-116.
- ARLYAPOVA, E. vd. (2022). "NATO's Capabilities in Global Governance: On the Balkan Scene". *International Organisations Research Journal*. XVII/2: 208-223.
- ARUN, K. (2014). "Kosovo Force (KFOR) Organization Image: Empirical Research On Kosovo Security Forces (KSF)". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. XVI/4: 537-558.
- BAJRAMI, F. – L. SEMINI (2023). "KFOR Commander Calls on Kosovo and Serbia to Return to Talks to Prevent Future Violence". Erişim Tarihi: 29.01.2024. <https://apnews.com/article/kfor-kosovo-serbia-violence-nato-talks-0c18037c120bdba9e06850e12915ad55>
- BEQA, M. (2022). "The Future is Cooperative!? Perceptions and Reality from the Western Balkans". *Center for the Study of Democracy and Governancy Journal*. I/2: 1-24. Erişim Tarihi: 20.01.2024. <https://csdgalbania.org/wp-content/uploads/2022/12/Paper-01-Mentor-Beqa.pdf>
- BERNADÓ, M. (2023). "The NATO and EU Missions in Kosovo: Drawing Lessons From the Past to Face Current Challenges". Erişim Tarihi: 01.02.2024. <https://finabel.org/the-nato-and-eu-missions-in-kosovo-drawing-lessons-from-the-past-to-face-current/>

- CANTALAPIEDRA, D. G. – J. G. GONZÁLEZ (2010). “The Changing Nature of NATO: Towards a Regional Security Organization?”. *UNISCI Discussion Papers*. 22: 130-141.
- European Parliament (2023). “KFOR’s role”. Erişim tarihi: 30.01.2024. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-001813_EN.html
- France24 (2022). “Kosovo-Serbia Border Reopens After NATO-led Peacekeepers Oversee Removal of Roadblocks”. Erişim Tarihi: 28.01.2024. <https://www.france24.com/en/europe/20220802-kosovo-serbia-border-reopens-after-protesters-back-down-under-nato-watch>
- GRIMM, K. (2007). “Integrating the Western Balkans into NATO and the EU: Challenges, Expectations and Needs”. *DCAF: SSR-WG Workshop Paper*: 1-8.
- KARAOSMANOĞLU, A. L. (2014). “NATO’nun Dönüşümü”. *Uluslararası İlişkiler*. X/40: 3-38.
- LOGOTHETTI, R. (2020). “The Security of the Balkan Region the Role of NATO”. *Bundesministerium Landesverteidigung*: 71-74. Erişim tarihi: 10.01.2024. https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_sgp_20.pdf
- MİNUTO-RİZZO, A. (2007). “NATO’s Transformation and New Partnerships: The Mediterranean”. *Mediterranean Quarterly*. XVIII/3: 1-13.
- North Atlantic Treaty Organization (1949). “The North Atlantic Treaty”. Erişim: 12.01.2024. https://www.nato.int/cps/cz/natohq/official_texts_17120.htm
- OĞUZ, Ş. (2016). “The Evolution of Peace Operations and the Kosovo Mission”. *Uluslararası İlişkiler*. XIII/51: 99-114.
- OĞUZLU, T. (2021). “NATO’s Transformation into a Global Actor in the Age of Great Power Politics”. *Perceptions*. XXVI/1: 2-28.
- OSMANİ, S. (2014). “KFOR Mission in Kosovo and Its Future”. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. V/19: 350-354.
- ÖZTÜRK, T. (2023). “Timeline: How Tensions Between Serbia and Kosovo Escalated into Deadly Clashes Over a Year”. Erişim Tarihi: 30.01.2024. <https://www.aa.com.tr/en/europe/timeline-how-tensions-between-serbia-and-kosovo-escalated-into-deadly-clashes-over-a-year/3000891#>
- PONOMAREVA, E. – D. PROROKOVIĆ (2021). “NATO vs. Russia: Impact on Balkan Regional Security”. *Europe in Changes: The Old Continent at a New Crossroads*. (ed. Katarina Zakic - Birgul Demirtas). Belgrade: Institute of International Politics and Economics, Faculty of Security Studies at the University of Belgrade: 117-137.
- PURTAŞ, F. (2005). “Soğuk Savaş Sonrası NATO’nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk-Amerikan Askerî İlişkileri”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. I/2: 7-31.
- REKAWEK, K. (2013). “The Western Balkans and the Alliance: All is Not Well on NATO’s Southern Flank?”. *Polish Institute of International Affairs*. I/14: 1-8.
- SEROKA, J. (2012). “Revisiting Regional Security in the Western Balkans”. *Journal of Slavic Military Studies*. XXV/4: 493–511.
- SIMICEVIC, D. (2023). “30 International Peacekeepers are Injured in Fierce Clashes with Serbs in Kosovo”. Erişim Tarihi: 28.01.2024. <https://www.npr.org/2023/05/30/1178802259/kosovo-clashes-serbs-albanians-kfor-peacekeepers-zvecan>
- Student Summit (2019). “The Balkans Strategic Perspective”. Erişim tarihi: 12.01.2024. https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/NATO_balkan.pdf
- TOKATLI, S. G. (2022). “NATO’nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği”. *UPA Strategic Affairs*. III/2: 61-84.
- ŻORNACZUK, T. (2012). “The Challenges of NATO Enlargement to the Balkans”. *Polish Institute of International Affairs*. LXVII/400: 762-763.

EXTENDED ABSTRACT

With the end of the Cold War and the disappearance of the threat of communism, the future role and existence of NATO has become uncertain. The threat of communism had brought the European countries and the United States closer politically and militarily during the Cold War, but with the disappearance of this threat, the Western Bloc countries needed to reshape their foreign policies. As a matter of fact, although it was thought that NATO might face a similar fate as the dissolution of the Warsaw Pact, the post-Cold War change in the understanding of security has been an opportunity for NATO to survive. This is because the new understanding of security includes political, economic, social and humanitarian elements as well as military elements.

Within the framework of the change in the understanding of security, NATO has organised summits to develop strategies against new threats. As a result of these summits, factors such as the proliferation of weapons of mass destruction, social instability, political and ethnic conflicts were defined as new security threats. In addition, NATO has not only been limited to its defence function, but has also undertaken tasks such as international crisis management and peacekeeping. In this context, it intervened in ethnic conflicts in Kosovo and Bosnia-Herzegovina.

As developments in the Balkans have played a critical role in NATO's transformation, the alliance has focused more on the region. In this context, NATO not only ensured peace and security in the region, but also supported the integration of Balkan countries into the alliance. From 2004 to 2023, the Balkans were the most prominent region in NATO's enlargement. During this period, Bulgaria, Romania, Slovenia, Albania, Croatia, Montenegro and North Macedonia were admitted to NATO membership. The membership of the Balkan countries has been an important instrument in ensuring stability and normalisation in the region.

The dynamics of ethnic nationalism in the Balkans, Russia's influence in the region and NATO's contribution to peace processes are analysed comprehensively. The main objective of the study is to assess the impact of NATO's presence in the region on peace and security, with a particular focus on the Serbia-Kosovo crisis. In the process of the study, NATO's post-Cold War transformation process and its expansion policies in the Balkans have been analysed in detail, and the political, economic and social dynamics of the region have been meticulously examined.

Using articles, books, journals and internet sources, the study analyses the process of integration of the Balkans, especially the Western Balkans, into both the EU and NATO, the political and economic dynamics of the region, especially ethnic, and NATO's struggle against ethnic problems, as in the case of the Serbia-Kosovo crisis.

The main research question of the study is: 'How effective is NATO's contribution to the peace process in the Balkans, especially in the Western Balkans, taking into account Serbian nationalism and Russian influence on Serbia?'

In seeking an answer to this question, we have also tried to find an opportunity to better analyse the complex political and security outlook of the Balkans, especially the Western Balkans. Moreover, answering this question will support a better assessment of NATO's presence in the Balkans and its role and effectiveness in the peace process.

The findings reveal that NATO is not only a military alliance but also a central actor in ensuring security and stability in the Balkans. NATO's interventions have played a stabilising role in resolving conflicts in the region and have contributed significantly to strengthening the security environment. Especially in the Western Balkans, it has been concluded that without NATO's leadership role, regional security and peace cannot be fully achieved.